

ChatGPT ile Baş Etmek: Emek ve Eşitlik Odaklı Bir Çerçevenin Gerekliği

Şafak Etike¹

ORCID: 0000-0002-3055-7876

Öz

Bu çalışma pek çok alanda insanların yerini alma potansiyeliyle tanımlanan yapay zeka tabanlı dil modeli ChatGPT'nin toplumsal etkilerini ve potansiyel risklerinin nasıl önlenebileceğini tartışmaktadır. ChatGPT kamuoyunun ve politika yapıcılarının gündemine bireysel hak ve özgürlükleri ve demokrasiyi tehdit etme, önyargıları ve ayrımcılığı üretme potansiyeli, manipülasyon riskleri ve veri gizliliği ihlalleri ile gelmiştir. Sınırlandırma ve düzenleme tartışmaları da bu ekseninde yürütülmektedir. Bu tartışmalar çoğunlukla ChatGPT'nin emek ve ekonomi üzerindeki etkilerini içermemektedir. Çalışma büyük dil modelleri gibi üretken yapay zeka teknolojilerinin meslekler ve emekçiler için olumsuz etkilerini ortaya koymakta, bu etkilerin önlenmesine yönelik düzenlemeler ve güç ilişkilerini sorgulayan eşitlik temelli bir çerçeve olmadan bireysel hak ve özgürlükler bağlamındaki düzenlemelerin üretken yapay zekanın yıkıcı olabilecek etkileriyle baş etmekte sınırlı kalacağını savunmaktadır. Aynı şekilde emek odaklı eşitlikçi çözümler olmadan, toplum için risklerin paylaşılması, hafifletilmesi ve yönetilmesinin mümkün olmayacağı vurgulanmaktadır. Çalışma, ChatGPT'nin ve büyük dil modellerinin her iki alanda düzenlenmesinde de eşitlik ve güç temelli ve emek odaklı bütünsel bir çerçevenin olanaklılığını ve böyle bir çerçevenin temel kabullerinin neler olabileceğini tartışmaktadır.

Anahtar Sözcükler: ChatGPT, Üretken Yapay Zeka, Algoritma Yönetişimi, Sohbet Botu, LLM.

1. Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi İletişim Fakültesi, safaketike@gmail.com

Dealing with ChatGPT: The Necessity of a Labor and Equality-Oriented Framework

Abstract

This study discusses how the societal impacts and potential risks of ChatGPT, an artificial intelligence-based language model defined by its potential to replace humans in many areas, can be avoided. ChatGPT has come to the agenda of the public and policy makers with its potential to threaten individual rights and freedoms and democracy, to generate prejudice and discrimination, risks of manipulation and data privacy violations. Limitation and regulation discussions are also carried out on this axis. These discussions mostly do not include the effects of ChatGPT on labor and economy. The study reveals the negative effects of large language models for professions and workers, and argues that regulations in the context of individual rights and freedoms will be limited to cope with the destructive effects of productive artificial intelligence without regulations to prevent these effects and an equality-based framework that questions power relations. Likewise, it is emphasized that without labor-oriented equitable solutions, it will not be possible to share, mitigate and manage risks for the society. The study discusses the possibility of an equality and power-based and labor-oriented holistic framework for organizing ChatGPT and large language models, and what the main assumptions of such a framework might be.

Keywords: ChatGPT, Generative Artificial Intelligence, Algorithm Governance, Chatbot, LLM.

Giriş

Baş edebilmek Türkçede “bir kimseyi yola getirmeye veya bir şeyi yapmaya gücü yetmek” anlamına gelir (TDK). Olaylarla başa çıkabilmeyi, idare edebilmeyi ama aynı zamanda bir olaya karşı durmayı, direnç gösterebilmeyi ifade eder ve kişinin gücünün buna yettiği ve bu direnişte başarılı olduğu, olayın olumsuz sonuçlarını engelleyebildiği anlamlarını da içinde taşır. Baş edilmesi gereken ise zor durumlar ya da zor insanlardır. Bugün tüm dünya toplumu ve özellikle de emekçiler baş edilmesi gereken, ancak baş etmenin çok da kolay olmadığı zor bir durumla karşı karşıyadır. Bu zor durum, Amerika Birleşik Devletleri’nde şirketlerin ve risk sermayesinin son on yılda finansmana kolay erişimin avantajlarından yararlanarak yapay zeka silahlanma yarışına yaptığı milyarlarca dolarlık yatırımın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Yapay zeka silahlanma yarışı çok daha geniş bir görev yelpazesinde insanların yerini almak için kullanılabilir ve herkesin ulaştığı ve sayısız alanda kullandığı bir teknolojiyle sonuçlanmıştır: ChatGPT (Acemoğlu ve Johnson, 2023).

Henüz altı ay önce piyasaya sürülmüş olan yapay zeka tabanlı sohbet botu ChatGPT insan elinden çıkmış izlenimi veren metinler üretmekte, sosyal meseleleri tartışmakta, çeviri yapmakta, öğrencilerin ödevlerini, öğretmenlerin sorularını, milletvekillerinin soru önermelerini hazırlamakta, bilgisayar kodları, akademik metinler, edebiyat eleştirileri hatta şiirler yazmaktadır. Tıp ve hukuk bölümleri bitirme ya da uzmanlık sınavları da dahil girdiği bütün sınavlardan oldukça yüksek notlarla geçmektedir. Kiliselerde din adamları yerine yüzlerce kişiye vaaz bile vermektedir. İnsanların yapabildiği işleri ustalıklı yapmasıyla insan tahayyülünü zorlayan ve çok sayıda bilgi alanında yaygın olarak kullanılmaya başlanan ChatGPT'nin -ve diğer yapay zeka tabanlı dil modellerinin-insanlığa ve topluma sunduğu fırsatlar ve riskleri etrafında geniş bir kamusal tartışma başlamıştır.

ChatGPT etrafındaki tartışma iki akstan ilerlemektedir. Bunlardan birincisi demokrasiye ve bireysel hak ve özgürlüklere olumsuz etkileri, ikincisi ise mesleklerin geleceğini ve emek sürecini nasıl etkileyeceğidir. Bu çalışma, Doğal Dil İşleme (NLP) olarak bilinen yapay zeka alanının alt kümesi yapay zeka tabanlı dil modellerinin ve üretici yapay zekanın toplumsal risklerini, bu riskleri ortadan kaldırmaya yönelik tartışma ve düzenleme önerilerini ChatGPT örneğinde tartışmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde öncelikle ChatGPT'nin ne olduğu ve risk potansiyelleri ele alınmaktadır. İkinci bölüm yapay zekanın ve üretken yapay zeka örneği olarak ChatGPT'nin emeğe yönelik risklerine odaklanmaktadır. Üçüncü bölümde kamuoyunda bireysel hak ve özgürlükler ile veri güvenliği bağlamında gündeme gelen sınırlandırma ve düzenleme tartışmaları özetlenmektedir. Dördüncü bölüm ChatGPT'nin yalnızca bireysel hak ve özgürlükler bağlamında düzenlenmesine yönelik önerilerin sınırlılıkları üzerinde durmakta ve eşitlik ve güç temelli bir çerçeve olmadan sorunların çözülmesinin mümkün olmadığını savunmaktadır. Üretken yapay zekanın, emek üzerindeki olumsuz etkilerini önleyici ve değerler adil bölüşümüne yönelik eşitlikçi politikalar olmaksızın yıkıcı toplumsal etkilerinin bertaraf edilemeyeceğini vurgulamakta, teknolojinin eşit, adil, güvenli ve demokratik kullanımı için bütünsel bir çerçeve önermektedir.

Chatgpt ve Üretici Yapay Zeka

Amerika Birleşik Devletleri California'da bir yapay zeka şirketi olan OpenAI şirketi tarafından 30 Kasım 2022 tarihinde piyasaya sürülen sohbet robotu ya da yapay zeka tabanlı metin oluşturma modeli ChatGPT, büyük bir dil modelidir (LLM) (van Dis, vd., 2023: 224). Dil modelleri GPT mimarisi üzerine kuruludur. 'GPT' 'Generative Pre-trained Transformer' kelimelerinin baş harflerinden oluşur ve 'önceden eğitilmiş üretici bir dönüştürücü' mimariye referans verir (Say, 17 Aralık 2022). Üretici yapay zeka insanların yarattığı gibi veri üretebilen yapay zeka modellerinin ya da uygulamalarının genel adıdır. Verilerden bağımsız olarak öğrenir ve çok büyük bir metin veri kümesi ile eğitilerek gelişmiş ve görünürde

akıllı yazılar üretebilen bir makine öğrenimi sistemidir. Modelin öğrenme kapasitesini ve performansını eğitim verilerden öğrendiği bilgileri temsil eden parametreler belirlemektedir. GPT-3 175 milyar parametre ile eğitilmiş, GPT-4'ün kaç parametre üzerinde eğitildiği ise açıklanmamıştır. Ancak 1 trilyondan fazla parametre ile eğitildiği düşünülmektedir (Baktash ve Dawodi, 2023). OpenAI ve diğer firmalar tarafından piyasaya sürülen bu tür modellerin en sonuncusu² (van Dis, vd.) ve İtalyan Veri Koruma Kurumuna göre “insan konuşmalarını taklit edebilen ve işleyebilen ilişkisel yapay zeka platformları arasında en tanınanı ChatGPT’dir.”

Çok sayıda iş kategorisinde görevleri otomatikleştirme potansiyeline sahip bu model insan üretimine benzer metinler üretmekte, içerik oluşturmada, bilgisayar kodları yazmaktadır. Hatta GPT-4 bazı standartlaştırılmış testlerde insan düzeyinde performans sergilemiştir. Kullanıcı sayısında ve trafiğinde tüm uygulamaların ve tüm zamanların rekorlarını kıran ChatGPT piyasaya sürülmesinin hemen ardından sadece beş gün içinde 1 milyon, sadece iki ay içerisinde yani Ocak 2023'te ise 100 milyon kullanıcı sayısına erişmiştir. Uygulamanın web sitesi ayda 1,8 milyar kez ziyaret edilmektedir (Duarte, 2023).

Son derece güçlü yapay zeka modellerinin geniş toplumsal kullanımının serbest bırakılması nedeniyle ortaya çıkabilecek toplumsal risklerin öngörülemez olduğuna dikkati çeken Herberger ve Diakopoulos (2023) üretken yapay zeka sistemlerinin 'geleneksel' yapay zeka sistemlerinden en az iki önemli noktada ayrıldığını vurgulamaktadır. Bunların ilki kullanım amacı/bağlamı ve diğeri de kullanım ölçeğidir. Kullanım ölçeği teknolojinin kim tarafından benimsenip kullanılacağı ile ilgiliyken kullanım bağlamı çıktılarının hangi alanlarda kullanılacağına yönelik bir özelliktir. Buna göre, ChatGPT gibi üretken yapay zeka teknolojilerini diğer yapay zeka teknolojilerinden farklı kılan 1- Toplumun çok geniş kesimlerince kullanılabilmesi, 2- Yapay zekanın çok farklı alanlarda çok geniş kullanılması imkanı sunması yani “teknolojinin çok yönlülüğüdür.” ChatGPT bugüne kadar programcıların yazdığı ve sadece programcıların anladığı kodlarla ilerleyen bir alanda, programlama kodları yerine günlük dille yazılan davranış kuralları ile de geliştirilen bir teknoloji olarak da diğerlerinden farklılaşmaktadır (Reyhani, 2023: 15).

Her şeyi biliyormuş ve sıradan insandan çok daha nitelikli içerik ürettiyormuş gibi görünen bu teknolojinin aslında düşünüldüğü kadar sorunsuz olmadığı, hatta bireyler, topluluklar ve toplum için önemli risk ve etkilere neden olduğu kısa sürede ortaya çıkmıştır. Buchanan (2023) bu “harika botların kolayca yalan söylediğine, bir şeyler uydurduğuna ve eğitimleriyle istatistiksel olarak tutarlı ve kulağa hoş gelen bazı metinler üretmek için her şeyi yaptığına dikkati çeker. Yapay zeka uygulamaları, istatistiksel desen keşfi ve kullanımına dayanan bir dizi

2. OpenAI'nin GPT dil modellerinin yanı sıra, Google ve DeepMind'in BERT (2018), Switch Transformer ve GLaM (2021), PaLM (2022) ve Chinchilla (2022) modelleri, META'nın OPT-175B (2022) ve LLaMA (2023) modelleri, Baidu'nun ERNIE modelleri, Beijing Academy of AI'nin Wu Dao LLM (2022) modeli, Amazon'un Alexa (2022) modeli, Hugging Face'in BLOOM (2022) modeli, Yandex'in YaLM (2022) modeli ve Antropic'in Claude (2023) modeli diğer şirketler tarafından geliştirilmiş büyük dil modelleridir (OECD, 2023: 23).

paradigma üzerine inşa edilmiştir, bunu bize “zeka” gibi gösteren ise teknoloji mitleridir (P., 2023). Yani aslında sadece, öğrendiklerini taklit eden ancak düşünemeyen ve yenilik yapamayan, farklı deneysel sonuçlar hayal edemeyen ve öğrendiği verilerdeki hakim önyargıları tekrarlayan bir “zeka”dan söz edilebilmektedir (Waters vd., 2023).

Aslında sohbet botunun yaptığı gerçekten anlamak ve akıl yürütmek değil, eğitim verilerini ve desenlerini rastlantısal ve olasılıksal olarak tekrarlamaktır. Yani sohbet botu gerçek bağlam yerine iç mantık ve desenlere dayanarak kulağa hoş gelen “yeni” metinler üretmektedir. Li (2023) buna stokastik (olasılıksal) papaganlık demekte ve güvenle ifade edilen bir takım aldatıcı yalanlara ve “halüsinasyonlara” neden olduğunu söylemektedir. Hızı ve “sentaktik doğruluğunun” bu teknolojiyi son derece cilalanmış, görünüşte gerçek bilgilerle dolu, ancak derinlemesine tahrif edilmiş sahte haberlerin kitleler halinde üretilmesi için mükemmel bir araç haline getirdiğine dikkati çeken Hacker vd. (2023) dijital platformlarda içerik denetiminin fiilen ortadan kalkması ile birleştiğinde bunun seçimler gibi demokratik süreçler için fırtınalara neden olacağını vurgulamaktadır. Yani ChatGPT sadece “kolayca yalan söylediği için” riskli değildir. Kullanıcılara içerik hakkında bir şeffaflık derecesi sunmayarak onları pasif birer okuyucu olarak konumlandırmaktadır. Okuyucular gösterilen içeriğin kökenini keşfedememekte veya kendi dünya görüşleriyle uyumlu olup olmadığını değerlendirememektedir. Bu, kullanıcıların dünya görüşleri ve politik eğilimlerini etkileyen, kullanıcı ve yapay zeka sistemleri ya da araçları sağlayıcılar arasındaki asimetrik güç ilişkilerini daha da derinleştiren epistemik bir role işaret etmektedir (P., 2023).

Çünkü pek çok yapay zeka tabanlı dil modeli gibi ChatGPT de anlaşılamayan ve karmaşık sinir ağları kullanmaktadır. Bu nedenle belirli çıktılara nasıl ulaştığı ve iç işleyişi – geliştirenler dahil olmak üzere- tam olarak anlaşılammaktadır (Buchanan, 2023). Bu da öngörülemezliğe ve davranışın sınırlanamamasına neden olmaktadır. Modellerin karmaşıklığı, geliştirilmesinde, eğitilmesinde ve dağıtımında hangi tarafların yer aldığı, hangi verilerin kullanıldığının anlaşılmasını neredeyse imkansız hale getirmektedir. Eğitim verilerine dayalı olarak ve yönlendirmelerle çalışan dil modelleri eksik, yanlış, yanlış bilgiler verebilir. Çıktıları ayrımcılığa, önyargıya, yanlış bilgiler üretmek bunları ikna edici biçimde sunup manipülasyona neden olabilir. İnsanların dil modellerine güveni bu önemli sorunları derinleştirebilir (OECD, 2023). Ayrıca yapay zekaya güvenmek insan yaratıcılığında ve merakında azalmaya yol açabilir.

Büyük Dil Modellerinin Riskleri

Weidinger vd. (2021: 10) büyük dil modellerinin risklerini altı ana kategoride toplamaktadır. Ayrımcı, dışlayıcı, toksik ve baskıcı eğilimler ilk risk grubundadır. İkinci risk grubu özel ve gizli ya da hassas bilgilerin gizlilik ihlalleri ve güvenlik ihlallerine neden olacak şekilde kullanılmasını içeren bilgi tehlikeleridir. Üçüncü

risk grubu ise yanlış bilgilendirme zararlarıdır ve yanlış, yanıltıcı, anlamsız veya düşük kaliteli bilgilerin kullanılmasından kaynaklanır. Dördüncü grup kötüye kullanım riskleridir. Dolandırıcılık,3 kötü amaçlı yazılım, kişiye özel yalan bilgi kampanyaları ve bunların maliyetini düşürme, kamu tartışmalarını zayıflatma, siber saldırılar, yasa dışı gözetleme ve sansür bu gruptaki riskler arasında yer almaktadır. Beşinci risk grubu insan ve bilgisayar etkileşimin zararlarını kapsar. Sistemlerin insan gibi görüldüğü ve bunlara aşırı güvenin güvensiz kullanıma neden olduğu ve kullanıcı güveninin istismar edildiği, zararlı streotiplerin teşvik edildiği risk grubudur.

Altıncı ve son risk grubu ise otomasyon, erişim ve çevresel zararlar nedeniyle ortaya çıkan riskleri bir araya toplar. Risklerin ve faydaların eşitsiz dağılımı nedeniyle sosyal eşitsizliklerin artması, yüksek kaliteli ve güvenli istihdamın kaybı, söz konusu teknolojiye eşitsiz erişim nedeniyle mevcut eşitsizliklerin derinleşmesi, yaratıcı endüstrilerin ve ekonomiler için doğacak zararlar ve bu teknolojilerin işletilmesinden kaynaklanan çevresel zararlar bu risk grubu içerisindedir ve daha soyut ya da dolaylı olmaları nedeniyle diğerlerinden daha az acil değildir (Weidinger vd., 2021: 32-33). Bu riskler daha geniş ticari, ekonomik ve sosyal faktörlere bağlıdır ve zaten avantajlı olan gruplara fayda sağlayarak eşitsizliklerin hem üretim noktasında, hem toplumsal düzeyde hem de küresel düzeyde derinleşmesini içermektedir.

Üretken Yapay Zekanın Emeğe Yönelik Riskleri

Somut olarak, ChatGPT benzeri büyük dil modellerinin şu anda ücretli işçiler tarafından yapılan işlerin otomatize olması ve istihdamda yaşanacak daralmalar bu kategoride değerlendirilmektedir. Yapay zeka teknolojileri ve otomasyonun işleri insanların elinden alarak istihdamı daraltma ve yüksek ücretli işlerin ortadan kalkması eğilimi uzun süredir çok sayıda araştırma tarafından ortaya konmaktadır (Frey ve Osborne, 2013; Acemoğlu ve Restrepo, 2017; Webb, 2019; Ford, 2018). Daha önce yaratıcılık gerektirmeyen rutin işlerin yapay zeka tarafından otomatize edileceği düşünülürken üretici yapay zeka teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte neredeyse tüm iş alanlarında otomasyona uğraması beklenmeyen iş görevlerinin de kolayca otomatize edilebileceği görülmüştür. Veri analistliği, hukuk, gazetecilik, reklamcılık, finans danışmanlığı, grafik tasarımı gibi iş alanlarında büyük ölçüde insan emeğinin elimine olacağı ve ChatGPT gibi dil modellerinin özellikle vasıf ve yaratıcılık gerektiren işleri, dolayısıyla beyaz yakalıları tehdit ettiği ifade edilmektedir (Eloundou, vd., 2023). Weidinger vd. (2021) gelecekte, çalışanların işlerinden çıkarıldığı veya sınırlı beceri geliştirme potansiyeline sahip, maaş olanakları da sınırlı olan dar roller gibi rollerde sıkışabileceği ve gelecekte otomasyon riskinin giderek daha da artabileceği olumsuz senaryoların gerçekleşme riskine dikkati çeker.

3. Avrupa Polis Teşkilatı Europol'un ChatGPT Raporu (2023) ChatGPT'nin metinlerin sahte mi gerçek mi olduğunu anlamayı zorlaştırdığını ve kişiselleştirilmiş dolandırıcılık faaliyetleri için de kullanıldığını gösterir.

Üstelik yapay zekanın ve otomasyon sistemlerinin üretime entegrasyonunun sonuçları işlerin kaybı ve ücretlerin düşmesi ile de sınırlı değildir. Kate Crawford (2022: 65) yapay zekanın işgücü üzerindeki etkisinin doğrudan otomasyonla açıklanabilecek istatistiksel iş kayıplarını fazlasıyla aşabileceğini belirtmektedir. Buna göre, bazı iş kategorilerinin tamamen ortadan kalkmasının yanı sıra devam eden işler için de işçilerle işverenler arasında olağanüstü güç asimetrilerinin olduğu işyerleri ortaya çıkmaktadır:

Bu işyerlerinde insanların iş yapma hızını yapay zeka algoritmaları belirlemede, işçilerse şirketlerinin çıkarı için “esnek” çalıştıklarından ne zaman vardiyalarının olacağını öngörememektedir. ... Halihazırda pek çok insan şirket hedeflerini tutturmak için “itelenip” gerçek zamanda değerlendirilerek uygulamaların gözetiminde çalışmaktadır. (Crawford, 2022: 64)

Bunlar, yapay zekanın üretim sürecine entegrasyonunun “insanı tamamlayacağı”, insan yaratıcılığı, etkinliği ve verimliliğini arttıracığı vaatlerinin gerçekleşmekten çok uzak olduğu iş yerleridir. Buralarda “işe insanı katmak” (anlayışı) insanların etkinlik, özerklik ve yaratıcılık kaybıyla ilgilenmemektedir. Burada gerçekleşen, “işgücünün makinelerle arttırılması, iş görevlerinin büyük ölçüde “alt görevlere ayrılarak” “izlenmesi” ... işverenlerin iş döngüsünü ve maddi verileri, çok kısa bir zaman önce kendilerine izin verilmediği şekillerde -en son ve en küçük harekete kadar- gözlemlemek, değerlendirmek ve uyarlamak için yapay zeka araçlarını kullanmasıdır” (Crawford, 65).

Kontrol, ceza ve kar için tasarlanan pahalı teknolojik ilerleme işçilerden azami değer ve kar elde etmek için kullanılmaktadır. Düşük maliyetli yüksek teknolojinin kullanım amaçları, ücretleri ve yüksek maliyetleri azaltmak için iş gücü niteliğini aşağı çekmek, iş hızını arttırmaya yönelik işçi gözetimi ve otomatik yönetimi sağlamaktır (Dehlendorf ve Gerety, 2022: 35-36).

Otomasyon, istihdam dışına itilme, iş yerinde asimetrik güç ilişkileri, denetim ve kontrolün artmasının yanı sıra bu teknolojiler emek sürecini ve iş deneyimini de değiştirmektedir. Otomatik sistemlerin oluşturduğu optimal istihdam programları ile belirlenen belirsiz çalışma saatleri ve belirsiz toplam çalışma bedelleri ile esnek çalışma norm haline getirilmektedir. Gözetim ve denetimin yapay zeka destekli “patron yazılımlarla” artarak bütün iş süreçlerinin gözetime açık hale gelmesi sağlanmaktadır. Yapay zeka destekli platformlarla geçici çalışma ekonomisi güçlendirilmekte, böylelikle tam zamanlı istihdamın riskleri bir kez daha işçiye aktarılarak yeni güvencesizlik biçimleri yaratılmaktadır (Reich, 2022: 70). Yapay zeka modelleri emek sürecini işçi aleyhine öyle kökten değiştirmektedir ki Benanav (2023b) çok sayıda işin otomasyona uğrayacağı iddiasının işçileri bu güvencesiz, esnek çalışma biçimlerine, düşük ücretlere, sınırsız gözetim ve denetimi, giyilebilir teknolojileri onlara dayatarak robotlaştırmak için ortaya atılmış bir

yutturmaca olduğunu söylemektedir. Üstelik işlerin otomasyonu, iş akışlarındaki değişiklikler ya da yeni çalışma biçimleri işçilere büyük ölçüde ölçek ve istatistik optimizasyonuna dayalı bir verimlilik vizyonu ile yürütülen zorunlu bir iş birliği şeklinde, bir ültimat olarak sunulmaktadır. Çalışanlara robotik teknolojiyle iş birliği yapma yeteneği verme potansiyelinden bahsedildiğinde işçilerin bu iş birliğinin koşulları üzerinde müzakere etme hakkı ya da bu koşulları kabul etmekten başka seçeneğinin olup olmadığı sorgulanmalıdır (Crawford, 2022: 65).

Özetle ChatGPT'nin ve diğer yapay zeka teknolojilerinin faydaları ve risklerinin eşit şekilde paylaşılmadığı riskler emekçilere yüklenirken ortaya çıkan değer ve faydanın teknolojinin sahiplerine aktarıldığı görülmektedir. Oysa yaygın iddia yapay zeka teknolojilerinin ve otomasyonun üretim sürecinde etkinliği ve üretkenliği arttıracığı, bunun da arzı arttırarak fiyatları düşüreceği, yeni iş alanları açılacağı ve yeni istihdam olanaklarının ortaya çıkacağı yönündedir. Bu yeni istihdam alanları nitelikli, yüksek vasıf ve eğitim gerektiren, gelir düzeyi yüksek olacaktır. Bu teknolojilerin üretime entegrasyonu ile işin kolaylaşacağı, organizasyonunun önemli ölçüde değişeceği, bürokrasi ve hiyerarşinin ortadan kalkacağı iddia edilmektedir. Buna göre, esnek iş organizasyonu iş yaşam dengesini iyileştirecek, paydaşlar ve çalışanlar arasındaki iş birliği ve uyumu arttıracaktır. Bu vaatler aslında giderek istihdam dışına itilecek, yoksullaşacak ve güvencesiz esnek koşullara teslim olmak zorunda kalacak geniş kitleleri yapay zekanın üretime entegrasyonuna yönelik siyasal ve sosyal düzenlemeleri yapmaya ikna etmek için sermaye çevreleri tarafından öne sürülmüş ideolojik argümanlardır (Koşar, 2019).

Zaten bu teknolojilerin yoğun biçimde üretime entegre edildiği ve otomasyonun hızla arttığı Amerika Birleşik Devletleri'nde son 20 yılda teknolojik iyimserlerin bu beklentileri hiç de karşılanmamış, aksine tam tersi bir tablo ortaya çıkmıştır. Ücretler yerinde saymış, hatta enflasyon karşısında giderek erimiştir. Artan verimlilikten doğan değer eşit şekilde paylaşılmamaktadır. Emegin ulusal gelirden aldığı pay giderek küçülmekte ve büyük sermayenin payı sürekli büyümektedir. İşgücüne katılım giderek azalmaktadır. Otomasyona uğrayan işlerin yerine yeni iş alanları açılmamaktadır. Krizlerde işsiz kalanların yeniden istihdamda katılma süresi giderek uzamakta, uzun vadeli işsizlik artmakta, sermayenin krizden çıkması istihdamı arttırarak gerçekleşmemektedir. İstihdamda vasıf gerektiren "orta" düzey işler otomasyona uğradıkça emekçiler vasıfsız, esnek ve güvencesiz işlere mahkum olmakta, istihdamda kutuplaşma gittikçe artmaktadır. Üstelik gençlerin "iyi işler" için alması gereken nitelikli eğitime erişme olanakları günden güne sınırlanmakta, yeni üniversite mezunlarının iş bulması zorlaşmakta ve yeni mezunlara giderek daha düşük maaşlı işler sunulmaktadır (Ford, 2018). Daron Acemoğlu (2022: 13) da yapay zeka ve otomasyonun eşitsizliğe hizmet ettiğine, ortaya çıkan değerlerin adil paylaşılmadığına, asgari ücret düşerken gelir dağılımının tepesindekiler ile en altındakiler arasındaki ücret farklarının büyü-

düğüne dikkati çekmekte ve bu gelişmelerin alım gücünü düşürerek krize neden olacağı uyarısında bulunmaktadır.

Yapay Zeka Verimliliği ve Toplumsal Refahı Değil Sermayenin Organik Bileşimini Artırır

Önceki vaatlerinin hiçbiri gerçekleşmeyen tekno-iyimserler ise ekonominin problemlerini çözmek için ChatGPT'yi işaret etmektedir. ChatGPT gibi kendi kendine öğrenen, çok çeşitli alanlarda ve amaçlarla kullanılabilir ve pek çok işi otomasyona uğratabilecek büyük dil modellerinin de emeğin üretkenliğini daha önce görülmemiş biçimde arttıracaklarını iddia etmektedir. ChatGPT'nin (ve diğer büyük dil modellerinin) böylece, büyük ekonomileri düşük reel GSYİH, yatırım ve gelir artışı ile içinde buldukları "uzun depresyondan" çıkarıp dünyanın yoksulluktan kurtulması için yeni adımlar atmasını sağlayacağı iddiaları medyayı işgal etmektedir (Roberts, 2023: 9). Örneğin Goldman Sachs'ın iddiası ChatGPT gibi üretken yapay zeka sistemlerin yıllık küresel GSHY'yi yüzde 7 oranında artıracak bir verimlilik patlamasına yol açacağıdır (Goldman Sachs, 2023). Oysa, şirketlerin bu teknolojileri sadece karlılığı artırabilecek alanlarda kullanması ekonominin bütünü için üretkenliğin artmamasına ve sosyal ihtiyaçların da karşılanmamasına neden olmaktadır. Şirketler on işçi yerine bir işçi çalıştırmakta, üretkenlik değil karlar artmaktadır. Bunun altında yatan büyük teknolojinin iş yaratmaya değil, onları otomatikleştirmeye dayanan "iş modeli"dir. Kapitalizm altında yatan iş modeli budur. Büyük dil modelleri sermayenin maliyetlerini düşürse bile insan emek gücü kaybı daha büyük olacağından ve yalnızca insan emeği değer yaratıldığından sermayenin artan organik bileşimi nedeniyle karlar da düşme eğilimine girecek, kapitalist üretimin temel çelişkisi daha güçlü biçimde işlemeye devam edecektir (Roberts, 2023: 11).

Dolayısıyla yapay zeka teknolojilerinin hem emek açısından hem de makro ekonomik sonuçları bakımından riskleri görmezden gelinemeyecek ve ertelenmeyecek kadar büyüktür. Acemoğlu ve Johnson (2023) ChatGPT ile bu eğilimin güçleneceğini, iyi ödeme yapan daha az iş olacağını vurgulayarak "Temizlikçiler, sürücüler ve diğer bazı işçiler işlerine devam edecek, ancak diğer herkes korkmalı" demektedir. Yazarlar insanların yerini almak için kullanılabilir bu teknolojinin işçiler için bir felaket olabileceğine dikkati çekmektedir. Goldman Sachs ekonomistleri de üretken yapay zekanın, "insanlar tarafından yaratılan çıktıdan ayırt edilemeyen içerik üretme ve insanlar ile makineler arasındaki iletişim engellerini yıkmaya yeteneğinin" büyük ve derin makroekonomik etkileri olacağını kaydetmektedir. Buna göre, üretken yapay zekanın iş akışlarında neden olacağı değişimlerin 300 milyon tam zamanlı işi otomasyona uğratması beklenmektedir. Küresel düzeyde tüm işlerin beşte biri otomasyon riski altındadır (Goldman Sachs, 2023). ChatGPT'yi geliştiren OpenAI'nın Pennsylvania Üniversitesinden araştırmacılarla yürüttüğü araştırma ABD işgücünün yüzde 80'inin iş görevle-

rinin en az yüzde 10 oranında ChatGPT'den etkileneceğini ortaya koymaktadır. Çalışanların yüzde 19'unun görevlerinin ise en az yüzde 50 oranında etkileneceği belirtilmektedir. Bu en risk altındaki kategoride, avukatlar, finans danışmanları, sigortacılar, gazeteciler, yayıncılar, yazarlar, çevirmenler, bilgi ve enformasyon hizmetlerinde çalışanlar, muhasebeciler gibi görece daha yüksek gelirli orta düzey işlerde çalışanlar bulunmaktadır. Ayrıca otomasyona maruz kalanların daha vasıf ve eğitim gerektiren işler olduğu ortaya çıkmıştır (Eloundou vd., 2023). Bu, veri Webb'in (2019) yapay zekanın önceki teknolojilere kıyasla yüksek eğitilmiş çalışanları etkileme olasılığı veren sonuçlarını da desteklemektedir. Daha önce yapay zekanın daha çok rutin işleri ve "en alttaki" görevleri otomasyona uğratacağına yönelik öngörüler ise ChatGPT ile değişmiş görünmektedir. ChatGPT yaratıcılık gerektiren endüstrileri de tehdit etmektedir. Bu veri ayrıca, ChatGPT'nin istihdamda kutuplaşma eğilimini arttıracaklarını da göstermektedir.

Ana akım teknokratlar emekçi sınıflara "İşimizi kaybediyoruz diye düşünmek kolay, zor olan ben ne yapabilirim diye düşünmek" demek, "yapay zeka çağında hayatta kalmak için ben ne yapabilirim?" diye sormayı sağlık vermekte, "makinelere karşı yarışmayı öğrenmek yerine makinelerle birlikte yarışmayı" öğrenmeyi tavsiye etmektedir. Bu tavsiye mezun arzının ekonomideki talebin çok daha üzerinde olduğu, mühendislik ve bilgisayar bilimi alanlarından mezun olanların ancak yarısının iş bulabildiği ve yeni mezunların gittikçe daha az gerektiren daha az ücretli işlere girerek üniversite mezunu olmayanları da işinden ettiği koşulları görmezden gelmektedir. Şirketlerin makine-insan iş birliğini geliştirecek, işçilerin yeni becerilere uyum sağlamasını sağlayacak eğitimler için ekstra harcama yapmasının, istihdamın dışında kalan ve ekonomik sorunlarla boğuşan geniş kitlelerin yapay zeka araçlarını iyi kullanmak için alması gereken eğitimler ve sertifikalar için kişisel düzeyde bütçe ayırmasının zorlukları eşitsizlikleri derinleştirme potansiyeli taşımaktadır (Ford, 2018: 148-155).

OECD (2023: 40) de Yapay Zeka Dil Modelleri Raporunda ChatGPT ve benzer modellerin emek üzerindeki etkilerine değindiği bölümde hükümetlerin insanları yapay zeka dil modellerini etkili bir şekilde kullanmaya ve etkileşim kurmaya yatkın hale getirmesini ve gerekli becerilerle donatmasını önermektedir. Oysa teknoloji kaynaklı iş kaybı tartışmalarının işçi eğitimi ve niteliklerine odaklanması yanlıştır. Çünkü esas güçlük bir arz problemi değil, talep problemidir. Yani işçilerden kendi imkanlarıyla kendilerini geliştirmelerini beklemek değil, etkili kamu müdahalesi ve güçlü uyarıcı ve mali politikalar gerekmektedir (Kinder, 2022: 40). Ancak üretici yapay zekanın emeği tehdit eden bu riskleri uluslararası kuruluşların raporları ya da politika belgelerinde yeterince ele alınmamakta, düzenleyici öneriler yapay zekanın bireysel özgürlükleri ve demokrasiyi tehdit eden riskleri üzerinde durulmaktadır.

Sınırlandırma ve Düzenleme Girişimleri

OECD Yapay Zeka Dil Modelleri Raporu (OECD, 2023) bu modellerin insan haklarına, gizliliğe, adalete ve güvenliğe yönelik risklerine dikkati çekmekte ve yalan haber ve dezenformasyonun otomatize bir şekilde yayılmasına neden olarak demokratik değeri de tehdit edebileceğini vurgulamaktadır. Raporda “gerçek dünyayı doğrudan etkileyen güçlü dil modellerini kontrol etmek için bazı düzenlemelerin gerekli olabileceği”nin altı çizilmektedir. Rapora göre, en önemli sorun alanlarından biri ise veri güvenliği ve gizliliği, kişisel verilerin korunmasıdır.

ChatGPT’nin büyük miktarda verinin toplanması ve işlenmesini, yeterli hukuki gerekçe gösterilmeden ve şeffaf olmayan yöntemlerle gerçekleştirmesi özellikle veri koruma düzenlemelerinin çok sıkı takip edildiği Avrupa Birliği ülkelerinde önemli tartışmalara neden olmuştur. İtalyan Veri Koruma Kurumu ‘Garante per la Protezione dei Dati Personali’ (GPDP) ChatGPT’nin kullanılmasını İtalyan kullanıcıların kişisel verilerini yasa dışı şekilde topladığı gerekçesiyle geçici olarak yasaklamıştır (GPDP, 2023). Kurul kararında toplanan ve işlenen büyük verinin yasal dayanakları olmamasına, faaliyetlerin şeffaflıktan uzak olmasına, 13 yaş altı çocukların kullanımının etkin biçimde sınırlandırılmamış olmasına, yanlış çıktıların olumsuz sonuçlarına yer verilmiştir. OpenAI şirketi ChatGPT’yi kurul tarafından talep edilen veri güvenliği standartlarına ulaştırmak zorunda kalmış ve İtalya’daki faaliyetlerine ancak böylelikle devam edebilmiştir (Cankurt, 2023). Verileri yöneten düzenlemeleri olası bir ihlali nedeniyle İspanyol Veri Koruma Ajansı da ‘kendi inisiyatifiyle’ soruşturma başlatmıştır (Euronews, 14 Nisan 2023). Fransız Veri Koruma Kurumu (CNIL) önce ChatGPT ile ilgili şikayetleri araştırmaya başlamış (Reuters, 11 Nisan 2023), ardından yapay zeka ve ChatGPT ile ilgili bir eylem planı yayınlamıştır (Hartmann, 16 Mayıs 2023). Almanya’da da hükümet yetkilileri ve veri korumadan sorumlu federal ve eyalet bürokratları arasında ChatGPT’nin yasaklanıp yasaklanmaması ile ilgili önemli tartışmalar gündeme gelmiştir (Gillmann vd., 2023).

Avrupa Birliği’nin Avrupa Veri Koruma Kurulu üye ülkeler arasında işbirliğini geliştirmek ve veri koruma yetkilileri tarafından yürütölen olası yaptırım eylemleri hakkında bilgi alışverişinde bulunmak için ChatGPT Görev Gücü oluşturmaya karar vermiştir (EDPB, 2023). Avrupa Komisyonu da personeli için “Çevrimiçi kullanılabilir üretken yapay zeka araçlarının kullanımına ilişkin personel için yönergeler” belgesi yayınlayarak başta ChatGPT olmak üzere bu teknolojiler kullanılırken kamuya açık olmayan belgelerin paylaşılmasını, yapay zeka tarafından üretilen bilgilerin resmi belgelere kopyalanarak kullanılmasını ve önemli konular üzerinde çalışılırken bu araçların kullanılmasını yasaklamıştır (Bertuzzi, 2023). Yönergeler, yapay zekanın ürettiği bilgilerin yanlış veya taraflı olması ve fikri mülkiyet haklarını ihlal edip etmediği konularında personelin farkındalığını ve dikkatini talep etmektedir.

Bu tartışmalar ve sınırlandırıcı ya da düzenleyici girişimler AB ülkeleri ile de sınırlı değildir. Kanada da Gizlilik Denetleme Ofisi “kişisel verilerin izinsiz toplanması, kullanılması ve ifşa edilmesi” şikayetleri üzerine OpenAI hakkında soruşturma başlatıldığını açıklamıştır. ChatGPT’yi yasaklayan ilk ülke ise Çin olmuştur (Üren, 23 Şubat 2023). Yasak, ChatGPT’nin ABD hükümetinin politikalarına uygun cevaplar verdiği ve ABD’ye “dezenformasyon ve kendi siyasi anlatılarını yaymasında” yardımcı olduğu belirtilerek Çin’in egemenliğine zarar verebileceği gerekçesiyle konulmuştur. Çin’de hazırlanan “Üretken Yapay Zeka Hizmetleri için İdari Tedbirler” başlıklı yasa tasarısında düzenleyici bir çerçeve sunulmuş ve yapay zeka ürünlerine bir standart getirilmiştir. Tasarı, üretken yapay zeka tarafından üretilen içeriğin ülkenin temel sosyalist değerlerine uygun olması gerektiğini vurgulamakta, terör veya aşırılık yanlısı propagandalarda bulunmamasını, ırkçılık yapmamasını, ekonomik ve sosyal düzeni bozacak içerikler oluşturmamasını zorunlu tutmaktadır. Ayrıca verilerin kullanımında adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri vurgulanmakta, hizmet sağlayıcılara para cezalarından, hizmetlerin askıya alınmasına, hatta cezai soruşturmalara kadar yaptırımlar öngörülmektedir.

Sadece devletler değil, özel şirketler de çalışanlarının bu araçları kullanmaması, çalışanların bu teknolojilerle ilgili eğitilmesi, güvenli kullanım için şirket içi politikaların oluşturulmasına yönelik tedbirler almaktadır.

ChatGPT ve diğer dil modelleri ve nihayetinde yapay zeka ve yapay zekanın geniş toplumsal etkileri hakkında tartışma, hem yapay zeka teknolojilerini geliştiren büyük teknoloji şirketlerinin de dahil olduğu ‘sektör içi’ hem de sektör dışı akademi çevreleri, politika yapımcılar, meslek örgütleri, endüstri temsilcileri, işçi sendika ve örgütleri, çeşitli konularda toplumsal fayda etrafında örgütlenen dernekler, vakıflar gibi çeşitli kuruluşlar gibi geniş toplumsal kesimler tarafından yürütülmektedir. Büyük teknoloji şirketleri amaçları bakımından bu sürece tartışmalı biçimde dahil olmaktadır.

GPT-4’ün OpenAI tarafından piyasaya sürülmesinin ardından 22 Mart 2023’te başta Elon Musk olmak üzere diğer teknoloji şirketlerinin yöneticileri Future of Life Enstitüsü aracılığıyla GPT-4’den daha güçlü yapay zeka sistemlerinin geliştirilmesine en az 6 ay ara verilmesini talep eden bir açık mektup yayınlamıştır. Mektup çok sayıda teknoloji uzmanı ve akademisyen başta olmak üzere birkaç gün içinde 30 binden fazla imzalanarak büyük ses getirmiştir. Mektupta yapay zeka laboratuvarlarının hiç kimsenin hatta “yaratıcılarının bile anlamayacağı” daha güçlü zihinler geliştirmek için yarışa kilitlendiği ve toplumsal sonuçlarının öngörülebilir ve kontrol edilebilir olmaktan çıktığı vurgulanmaktadır. Mektupta yapay zeka sistemlerinin insanlar karşısında rekabet gücünün arttığı vurgulanarak iki soruya dikkat çekilmektedir: “Makinelerin bilgi kanallarımızı propaganda ve gerçek dışı şeylerle doldurmasına izin vermeli miyiz? Tatmin edici olanlar da dahil olmak üzere tüm işleri otomatikleştirmeli miyiz?” (Future of Life Institute,

2023). Mektupta talep edilen en az 6 aylık aranın yapay zeka sistemlerinin toplum için güvenli hale getirilmesine yönelik bir dizi ortak protokol geliştirilmesi için kullanılması gerektiği ve bu sistemlerin sadece, etkilerinin olumlu ve risklerinin yönetilebilir olduğundan emin olunduğunda geliştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Mektup, yapay zeka sistemlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların durdurulmaması halinde hükümetleri göreve çağırılmaktadır.

Tartışmaların büyümesiyle OpenAI CEO'su Sam Altman ABD Senatosu Adalet Komisyonuna bağlı Gizlilik, Teknoloji ve Hukuk Alt Komitesine çağrılmış ve kongre üyelerinin ChatGPT'nin toplumsal risklerine yönelik sorularını yanıtlamak zorunda kalmıştır (Cuthbertson, 18 Mayıs 2023). Altman, buradaki konuşmasında bu teknolojilerin insanların inançlarını etkileyebileceğini, onları manipüle edebileceğini ve istihdamı daraltarak işsiz bırakabileceğini kabul etmiştir. Bu teknolojinin sınırlanmasına yönelik argümanları reddeden Altman, sorunların çözülmesi ve potansiyel risklerin engellenmesi için ABD'nin genel olarak yapay zeka modellerinin geliştirilmesine yönelik lisanslama yapması ve test gereklilikleri getirmeyi düşünmesi gerektiğini söylemiştir.

Eşitlik ve Güç Temelli, Emek Odaklı Çerçevenin Eksikliği

Yapay zekayı düzenleme önerileri toplumsal geri bildirim, bağımsız değerlendirme ve kontrol, karar alma süreçlerine geniş toplumsal katılım olmak üzere üç temel üzerinde şekillenmektedir (Smuha, 2021). ChatGPT ve üretici yapay zekanın toplumsal etkileriyle baş etmeye çalışan ama bireysel hak ve özgürlükleri temel alan çerçevedeki öneriler, bunlara ek olarak kullanıcı-sağlayıcı arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. Sağlayıcının kullanıcıya verdiği talimatların açık olmasının, kullanıcı ve sağlayıcı arasındaki sözleşmelerin bilgi asimetrisini, eşit olmayan pazarlık güçlerini telafi edecek biçimde adil ve nitelikli düzenlenmesini talep etmektedir. Ayrıca AB'nin yapay zeka için oluşturduğu risk kategorilerinin dışında kendi başına bir genel-risk kategorisinde değerlendirilmesini önermektedir (Helberger ve Diakopoulos, 2023). Bütün bu öneriler büyük önem taşımakla birlikte algoritmik güç eşitsizliklerini insan/toplum/emekçi lehine değiştirmekte sınırlı rol oynayacaktır. Büyük teknoloji şirketlerinin "etik" konularda, şeffaflığı ve hesap verebilirliği sağlamaya yönelik attığı yüzeysel ya da göstermelik ve teknoloji odaklı adımların yapısal güç ilişkilerini sürdürmelerini ve yeniden üretmelerini meşrulaştırma riski vardır. Yapay zekanın emek üzerindeki olumsuz risklerini önlemeye yönelik politika önerileri daha fazla kamu bilinci ve denetimi, daha fazla dış paydaş denetimi, sistemlerin kullanım amacını net olarak ortaya koyan şeffaflık düzenlemelerini, refahın adil yayılımını sağlayacak daha sistemik düzenlemeleri de talep etmektedir (Mohamed, vd., 2022).

Farklı görüşlerden akademisyenlerin, araştırmacıların, emek örgütleri temsilcilerinin bu sorunlara çözüm önerilerini değerlendirdiği, eleştirdiği ve kendi çözüm önerilerini de sunduğu forum şeklinde yapılandırılmış kitabında Ace-

moğlu (2022: 25-28) devlet politikaları, fonlar ve liderlik, normların değişmesi ve demokratik yönetimin yapay zekaya yeni bir yön verebileceğini savunurken, Susskind (2022: 34) bunu yeterli bulmamakta devletin istihdam sağlamasını, iş ile gelirin ayrıştırılarak yeniden dağıtım yoluyla maddi destekler dağıtılmasını önermektedir. Kinder (2022) işçiler için çalışacak yapay zeka teknolojileri için işçi örgütlerinin sürece etkin biçimde dahil olması gerektiğini vurgulamakta ve bunun için de güçlü işçi hakları (ve güçlü teknolojik haklar) ve güçlü işçi örgütlerinin önemine dikkati çekmektedir.

Teknolojik değişimin eşişsizliği arttırma potansiyelinin engellenmesi ve yeni mesleklerin yaratılabilmesi için şüphesiz daha sistemik düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca tek başına hiçbir yasa veya müdahale toplumsal riskleri ortadan kaldırmayacak, üretici yapay zeka ile baş etmek için yeterli olmayacaktır. Çünkü, tüm teknolojiler gibi yapay zeka teknolojileri de tarafsız değildir ve nasıl kullanılacağını belirleyen kim tarafından nasıl ve hangi amaçla tasarlanıp üretildiğidir. Cem Say (2019: 155) yapay zekanın insanın insanı ezmesi için eşi görölmemiş bir araç olarak kullanılma riskine dikkati çekmekte ve teknolojik gelecekte demokrasiyi savunma ve sömürüye karşı durmanın bir ödev olmaya devam edeceğini vurgulamaktadır. Bu ödevi yapmak yapay zeka gelişmelerinin mevcut gidişatını değiştirmeyi gerektirmektedir. Bu da “kurumsal önceliklerden resmi düzenlemelere yapay zeka altyapılarının kimin elinde olacağından yapay zeka sisteminin nasıl kavramsallaştırılacağına kadar, büyük teknoloji şirketlerindeki güç yapılarını değiştirmeyi gerektirmektedir” (Crawford, 2022: 68). Aksi halde yoğun biçimde algoritmik otomasyona odaklanan birkaç büyük şirketin bu teknolojinin gidişatı üzerindeki aşırı yoğunlaşmış etkisini (Acemoğlu, 2022: 78) kırmak mümkün olmayacaktır. Ancak yapay zeka yarışında geride kalmak istemeyen devletler bu alanı sınırlandırma ve düzenleme konusunda oldukça çekimserdir. Bu konuda en cesur girişim olarak kabul edilen ve teknoloji şirketlerinin gücünü sınırlandırmak için aksiyon alınan düzenleme girişimi AB Yapay Zeka Yasası Taslağıdır. Taslak henüz yasalaşmamıştır ve 2024 yılında yürürlüğe girmesi beklenmektedir ama üretici yapay zekadaki son gelişmeleri kapsamadığı için nihai halinin verilmesinde zorluklar bulunmaktadır. AB'nin teknoloji şirketlerinden dezenformasyona karşı gönüllü sorumluluk çağrıları, içerikleri etiketleme gibi teknolojik talepleri gerekli sistemik düzenlemelerden oldukça uzaktır. Teknoloji odaklı çözümlerin etkili olmayacağını savunan Benanav (2022: 44-49) yapay zekayı geniş sosyal faydalar sağlayacak şekilde düzenleyecek yeni bir vizyonla yapılacak kamu yatırımlarının “halk tarafından halk için” yapılmasına ihtiyaç bulunduğunu söylemektedir. Roberts (2023: 11) da ancak ortak mülkiyet ve planlama altındaki yapay zekanın insanların işlerini ve geçim kaynaklarını azaltmak yerine insanların emek gücünü herkes için azaltabileceğini vurgulamaktadır.

Sonuç

İnsan benzeri çıktıları büyük hızla üreten, geniş toplumsal kesimlerce çok sayıda alanda kullanılan ChatGPT ve benzeri üretken yapay zeka teknolojilerinin toplumsal riskleri iki yönlüdür. Emek ve ekonomi üzerindeki etkileri ile bireysel hak ve özgürlükler ve demokrasi üzerindeki etkileri. Veri gizliliği ihlalleri ve manipölasyon, ayrımcılık, önyargılar bireyleri ve toplumsal düzeyde demokrasiyi tehdit eden önemli riskler olarak tartışılmakta, bu risklere karşı çeşitli sınırlamalar ve düzenlemeler önerilmektedir. Bu noktada “verilerin kontrolü” büyük teknoloji şirketlerinin tekelleşmiş güç odakları olarak ekonomik, siyasal ve sosyal bakımdan toplumsal kontrolü ellerinde toplaması bağlamında tartışılmaktadır.

Üretken yapay zeka teknolojileri ayrıca işleri büyük ölçüde otomasyona uğratma, ücretlerin düşmesine ve çalışanların istihdam dışı kalması ya da esnek ve güvencesiz çalışma biçimlerine, düşük ücretli işlere mecbur kalmasına neden olma gibi güçlü riskler taşımaktadır. Aynı zamanda bu teknolojiler, diğer yapay zeka araçları ya da sistemleri ile birlikte çalışanların hem karlılığı arttırmak hem de sendikal örgütlülük çabası gibi demokratik hareketleri engellemek üzere kontrol ve denetim için giderek daha fazla kullanılmaktadır. Karlılığı arttırma amaçlı “iş modeli” içerisinde emek güçleri ve ekonomi için yıkıcı sonuçları bulunmaktadır. ChatGPT benzeri üretken yapay zeka teknolojileri etrafında yapılan tartışmalar, sınırlandırma ve düzenleme girişimleri bu riskleri dışarıda bırakarak toplumu ve insanlığın geleceğini korumakta sınırlı kalacaktır. Hatta büyük teknoloji şirketlerinin etik sorunlara karşı teknoloji odaklı bazı göstermelik ve yüzeysel adımlar atmasına neden olarak yapısal eşitsizlikleri derinleştirme ve meşrulaştırma riski taşımaktadır.

ChatGPT'nin toplumsal risklerini eşit şekilde dağıtmak ve yönetebilmek yapısal önlemler almaktan geçmektedir. Mevcut güç ilişkilerini değiştirmeden, büyük teknoloji şirketlerinin bu alandaki kontrolünü ortadan kaldırarak yapay zekanın kamu yararı ve ortak refah için çalışmasını öngören bir vizyonu hakim hale getirilmeden ChatGPT ile baş etmek mümkün görünmemektedir.

Kaynakça

- Acemoğlu, D. (der.) (2022) *Yapay Zekayı Yeniden Tasarlamak: Otomasyon Çağında İş*, Demokrasi ve Adalet, Ankara: Efil Yayınevi.
- Acemoğlu, D. ve Johnson, S. (2023, 6 Şubat) "What Is Wrong With ChatGPT?" <https://www.project-syndicate.org/commentary/chatgpt-ai-big-tech-corporate-america-investing-in-eliminating-workers-by-daron-acemoglu-and-simon-johnson-2023-02>
- Acemoglu, D. ve Restrepo, P. (2017) "Robots and Jobs: Evidence from US Labor Markets", NBER Working Paper 23285, *National Bureau of Economic Research*, Cambridge, MA.
- Baktash, J. A. ve Dawodi, M. (2023) "Gpt-4: A Review on Advancements and Opportunities in Natural Language Processing", arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2305.03195>
- Benanav, A. (2023a) "Teknoloji Odaklı Çözümler Etkili Olmayacaktır", *Yapay Zekayı Yeniden Tasarlamak: Otomasyon Çağında İş*, Demokrasi ve Adalet (der. D. Acemoğlu), s.45-49, Ankara: Efil Yayınevi.
- Benanav, A. (2023b) "Chatbots Won't Take Many Jobs", *Tech Won't Save Us*. https://techwontsave.us/episode/164_chatbots_wont_take_many_jobs_w_aaron_benanav
- Bertuzzi, L. (2023, 31 Mayıs) "EU Commission issues internal guidelines on ChatGPT, generative AI", Euractiv. <https://www.euractiv.com/section/artificial-intelligence/news/eu-commission-issues-internal-guidelines-on-chatgpt-generative-ai/>
- Buchanan, M. (2023). "Define The IQ Of A Chatbot", *Nat. Phys.* 19, 465. <https://doi.org/10.1038/s41567-023-02013-7>
- Cankurt, A. H. (2023, 2 Mayıs) "ChatGPT, Veri Gizliliği Sorunlarını Giderdikten Sonra İtalya'ya Geri Döndü." <https://egirisim.com/2023/05/02/chatgpt-veri-gizliliği-sorunlarını-giderdikten-sonra-italyaya-geri-döndü/>
- Crawford, K. (2022) "Distopya ve Ütopya Arasında", *Yapay Zekayı Yeniden Tasarlamak: Otomasyon Çağında İş*, Demokrasi ve Adalet (der. D. Acemoğlu), Ankara: Efil Yayınevi, 64-68.
- Cuthbertson, A. (2023, 18 Mayıs) "ChatGpt'nin Yaratıcısı, Yapay Zekanın Seçimleri Manipüle Etmesinden "Tedirginlik" Duyuyor", *Independent Türkçe*. <https://www.indyurk.com/node/632696/ya%C5%9Fam/chatgptnin-yarat%C4%B1c%C4%B1s%C4%B1-yapay-zekan%C4%B1n-se%C3%A7imleri-maniple-etmesinden-tedirginlik>
- Dehlendorf, A. Ve Gerety, R. (2022) "İşçilerin Hak ve Yetkilerinin Merkeze Alınması", *Yapay Zekayı Yeniden Tasarlamak: Otomasyon Çağında İş*, Demokrasi ve Adalet (der. D. Acemoğlu), Ankara: Efil Yayınevi, 35-39.
- Duarte, F. (2023). "Number of ChatGPT Users (2023)" *Exploding Topics*. <https://explodingtopics.com/blog/chatgpt-users#top>
- Eloundou, T., Manning, S., Mishkin, P., ve Rock, D. (2023). "Gpts Are Gpts: An Early Look At The Labor Market Impact Potential Of Large Language Models", arXiv. <https://arxiv.org/abs/2303.10130>
- EDPB (2023, 13 Nisan). EDPB Resolves Dispute On Transfers By Meta And Creates Task Force On ChatGPT. https://edpb.europa.eu/news/news/2023/edpb-resolves-dispute-transfers-meta-and-creates-task-force-chat-gpt_en
- Euronews, (2023, 14 Nisan). "Spain Opens An Investigation Into OpenAI's ChatGPT Over A Potential Data Breach", euronews. <https://www.euronews.com/next/2023/04/14/spain-opens-an-investigation-into-openais-chatgpt-over-a-potential-data-breach>
- Europol (2023). "ChatGPT - The Impact of Large Language Models on Law Enforcement", A Tech Watch Flash Report From The Europol Innovation Lab, Publications Office Of The European Union, Luxembourg. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/chatgpt-impact-of-large-language-models-law-enforcement#downloads>

- Ford, M. (2018) *Robotların Yükselişi: Yapay Zeka ve İşsiz Bir Gelecek Tehlikesi*, İstanbul: Kronik Kitap.
- Frey, C. B., ve Osborne, M. A. (2013) "The Future Of Employment", Working Paper of Oxford Martin School and University of Oxford. https://sep4u.gr/wp-content/uploads/The_Future_of_Employment_ox_2013.pdf
- Future of Life Institute (2023). "Pause Giant AI Experiments: An Open Letter." <https://futureoflife.org/open-letter/pause-giant-ai-experiments/>
- Gillmann, B., Neuerer, D. & Stiens T. (2023, 3 Nisan). "Man kann Technologie nicht mit Verboten aufhalten": Diskussion um ChatGPT-Regulierung in Deutschland", Handelsblatt. <https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/nach-vorstoss-in-italien-man-kann-technologie-nicht-mit-verbotten-aufhalten-diskussion-um-chatgpt-regulierung-in-deutschland/29075002.html>
- Goldman Sachs (2023, Nisan 5). "Generative AI could raise global GDP by 7%." <https://www.goldmansachs.com/intelligence/pages/generative-ai-could-raise-global-gdp-by-7-percent.html>
- Hacker, P., Engel, A. ve List, T. (2023) "Understanding and Regulating ChatGPT, and Other Large Generative AI Models", Verfblog. doi:10.17176/20230120-220055-0.
- Hartmann, T. (2023, 16 Mayıs) "French Data Protection Authority Lays Out Action Plan On AI, ChatGPT", Euractiv. <https://www.euractiv.com/section/artificial-intelligence/news/french-data-protection-authority-lays-out-action-plan-on-ai/>
- Helberger, N. ve Diakopoulos, N. (2023) "ChatGPT And The AI Act", Internet Policy Review, 12(1). <https://doi.org/10.14763/2023.1.1682>
- TDK <https://sozluk.gov.tr/>
- GPDP (2023, 31 Mart). "Artificial intelligence: Stop To ChatGPT By The Italian SA: Personal Data is Collected Unlawfully, No Age Verification System is in Place For Children." <https://www.garanteprivacy.it/web/guest/home/docweb/-/docweb-display/docweb/9870847#english>
- Kinder, M. (2022) "Pandemi Gerekli Reformları Teşvik Etmiştir", *Yapay Zekayı Yeniden Tasarlamak: Otomasyon Çağında İş, Demokrasi ve Adalet* (der. D. Acemoğlu), Ankara: Efil Yayınevi, 40-44.
- Koşar, A. (2019). "Endüstri 4.0: Gerçeklik, Strateji ve Ütopya", *Teori ve Eylem*, <https://teoriveeylem.net/tr/2019/06/11/endustri-4-0-gerceklik-strateji-ve-utopya/>
- Li, Z. (2023). "The Dark Side of ChatGPT: Legal and Ethical Challenges from Stochastic Parrots and Hallucination", arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2304.14347>
- P, D. (2023). "ChatGPT is not OK! That's Not (just) Because It Lies. AI & Society." <https://doi.org/10.1007/s00146-023-01660-x>
- Reich, B. (2022). "Yapay Zeka Biliminin Sınırları Üniversitelerde Olmalıdır", *Yapay Zekayı Yeniden Tasarlamak: Otomasyon Çağında İş, Demokrasi ve Adalet* (der. D. Acemoğlu), Ankara: Efil Yayınevi, 69-72.
- Reuters (2023, 11 Nisan). "French Privacy Watchdog Investigating Complaints about ChatGPT." <https://www.reuters.com/technology/french-privacy-watchdog-investigating-complaints-about-chatgpt-2023-04-11/>
- Reyhani, N. (2023) "Büyük Çaplı Dil Modelleri Nedir, Ne Değildir? ChatGPT Devrimi", *Bilim ve Gelecek*, 229.
- Roberts, M. (2023) "Teknolojiye Marksist Bir Bakış", *Bilim ve Ütopya*, 347.
- Say, C. (2022, Aralık 17). "Yapay Zeka Uzmanı Cem Say: ChatGPT Tehlikeli Olmasa Tam Not Verirdim." <https://www.diken.com.tr/yapay-zeka-uzmani-cem-saya-gbt-chatbotu-sorduk-tehlikeli-olmasa-tam-not-verirdim/>
- Say, C. (2019) *50 Soruda Yapay Zeka*, İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.
- Smuha, N. A. (2021) "Beyond a Human Rights-Based Approach to AI Governance: Promise, Pitfalls,

Plea", *Philosophy & Technology*, 34(Suppl 1), 91-104.

Üren, Ç. (2023, 23 Şubat) "Çin, ChatGPT'yi Yasaklayan İlk Ülke Oldu", <https://www.indyturk.com/node/612516/d%C3%BCnya/%C3%A7in-chatgptyi-yasaklayan-ilk-%C3%BCIke-odu>

Van Dis, E. A., Bollen, J., Zuidema, W., van Rooij, R., ve Bockting, C. L. (2023) "ChatGPT: Five Priorities for Research", *Nature*, 614, 7947, 224-226.

Waters, E., Leadbeatter, D. ve Spallek, H. (2023) "AI's Other Challenges", <https://doi.org/10.1038/s41415-023-5699-7>

Webb, M. (2019) "The Impact of Artificial Intelligence on the Labor Market", https://www.michaelwebb.co/webb_ai.pdf